

160. obljetnica rođenja Nikole Tesle (2)

Teslina rodna kuća u Smiljanu

"Najvažniji je proizvod stvaralačkog uma izum. Njegov je konačni cilj potpuno ovladavanje uma nad prirodom i iskorištavanje njenih sила за потребе čovječanstva. To je težak zadatak izumitelja" – Tesline su riječi na ulazu u njegovu rodnu kuću

Napisala: Matea Brstilo Rešetar
Foto: Matea Brstilo Rešetar,
Hrvatski povjesni muzej

Prije deset godina, u povodu obilježavanja 150. obljetnice rođenja znanstvenika i izumitelja Nikole Tesle, Republika Hrvatska proglašila je 2006. godinom Nikole Tesle. Donesena je i odluka o gradnji memorijalnog centra u Smiljanu, u sklopu kojeg bi se nalazili rodna kuća Nikole Tesle s novim stalnim postavom, crkva sv. apostola Petra i Pavla s grobljem, gospodarski objekt, tematski park, potok Vaganac i zaravan podno brda Bogdanića. Svečanost otvorenja Memorijalnog centra Nikole Tesle u Smi-

janu i novog postava rodne kuće Nikole Tesle održana je 2006. na dan izumiteljeva rođenja, 10. srpnja. Stalni postav rodne kuće ostvarili su djelatnici Hrvatskog povjesnog muzeja i Tehničkom muzeju u Zagrebu; autori konцепцијe i tekstova su Matea Brstilo Rešetar i Renato Filipin, a likovni postav potpisuje Nikolina Jelavić Mitrović. Novi stalni postav Tesline rodne kuće prvi je interaktivni i multimedijalno osmišljeni muzejski postav u Hrvatskoj, a pod upravom je Muzeja Like Gospić. Rodnu kuću Nikole Tesle godišnje razgleđa otprilike 30.000 posjetitelja.

U vrijeme dolaska Tesline obitelji iz Senja u Smiljan (1852.) i Tesline rođenja (1856.) kuća je bila drvena. Zidanica je vjerojatno sagradena poslije 1863. nakon

Evidencijski broj / Article ID:

17117858

Vrsta novine / Frequency:

Mjese na

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska

Rubrika / Section:

preseljena Teslinih u Gospić. Za vrijeme Drugog svjetskog rata kuća i crkva do temelja su srušene, a potom nanovo sagradene i obnovljene 1956., uoči proslave 100. obljetnice Teslina rođenja, ali je kuća, podignuta 1951., dobila sasvim drugačiji izgled. Uoči 130. obljetnice Teslina rođenja, 1986., Restauratorski zavod Hrvatske proveo je opsežno istraživanje Spomen-područja Nikole Tesle, pa je na temelju obrade i sinteze podataka te komparacijom s nacrtaima parohijskih kuća iz 19. stoljeća na području Karlovačke eparhije napravljena rekonstrukcija zidane kuće. Izvorni izgled drvene kuće bilo je nemoguće postići jer se o njoj nije puno doznao, a drvene parohijske kuće razlikovale su se od običnih seoskih. Stoga je 1986. zidana kuća tlocrtno i veličinom uskladena s kućom iz 1856., vraćen joj je ulaz iz apside crkve, koji je služio parohu, a crkvi je vraćen zvonik na preslicu, što tijekom obnove 1956. nije napravljeno. Podrum kuće jedini je preživio sve obnove i do danas ostao u izvornom stanju.

Muzejski postav: obnove i promjene

Od 1956. do 2006. u kući su se izmjenila dva stalna postava. Prvi je 1956. postavio Povijesni muzej Hrvatske, da-najnji Hrvatski povijesni muzej. Male izmjene postav je doživio 1976., u povodu 120. obljetnice rođenja Nikole Tesle, kad je pod pokroviteljstvom Josipa Broza Tita u Smiljanu održana završna proslava simpozija o Nikoli Tesli, koji se prethodnih dana održavao u Zagrebu. Večernji list izvjestio je da je rodna kuća "preuredena u memorijalni muzej", a na snimci Filmskih novosti vidi se da je unutrašnjost kuće još uvijek memorijalnog karaktera, a ne ambijentalnog (stilski namještaj postavljen je krajem 1980.-ih).

Izmjena cijelokupnog postava poduzeta je 1986., uoči 130. obljetnice Teslinog rođenja, nakon rekonstrukcije kuće i crkve. Izrađen je ambijentalni postav gradske parohijske kuće iz druge polovice 19. stoljeća, u kojem su izložene replike Teslinih osobnih predmeta i kopije modela njegovih izuma. Postupno je kupljen bidermajerski namještaj, opremljena spačava (roditeljska) soba i ured paroha (radna soba Milutina Tesle).

Kupnju namještaja za ostale prostorije prekinula su ratna razaranja za vrijeme Domovinskog rata. Obnova uništenoga gospodarskog objekta, sanacija rodne kuće

te povratak ambijentalnog postava obavljeni su nakon 1999. godine. Male izmjene stalnog postava uslijedile su 2005., kad je u kući postavljena lička peć na pečnjake.

U godini Nikole Tesle 2006. u Hrvatskoj i svijetu pokrenut je niz projekata i dogadanja, a odlučeno je i da se krene u gradnju memorijalnog centra, čime bi se razminiralo područje, uredio okoliš te osvremenio postav Tesline rodne kuće. Hrvatski restauratorski zavod i Konzervatorski odjel u Karlovcu prethodno

Unutrašnjost Tesline rodne kuće s ambijentalnim postavom

Za vrijeme Drugog svjetskog rata kuća i crkva do temelja su srušene, a nanovo su sagradene i obnovljene 1956.; kuća je rekonstruirana 1986.

su proveli opsežne restauratorsko - konzervatorske radove, a financiranje postava preuzeo je Ministarstvo kulture.

U Hrvatskoj nisu postojali osobni predmeti koji su pripadali Nikoli Tesli, pa se dakle obilježava samo mjesto gdje je rođen, tj. ambijent koji je autentičan. Stoga je upitan naziv - rodna kuća jer ona, uslijed brojnih obnova, to više nije, a vraćati nanovo ambijentalni postav bilo bi neprimjereno. Budući da je kuća zamisljena u sklopu tematskog parka, zaključeno je da je najbolje rješenje postav memorijalnog tipa, kojemu su postojeća arhitektura i ambijent okvir koji pridonosi predstavljanju Nikole Tesle. Postav tako prezentira ne samo prostor i vrijeme prožeto Teslim biografskim podacima, već

i ono nematerijalno, neuhvatljivo, njegovu "prisutnost".

Koncepcija kuće podijeljena je na prizemlje (autor: Hrvatski povijesni muzej) u kojem se predstavljaju Teslina biografija i njegova osobnost, stopljeni u prostor i vrijeme te društvene i političke prilike u kojima je Tesla odrastao i živio u domovini i inozemstvu, te potkrovje (autor: Tehnički muzej u Zagrebu) u kojem se predstavlja Teslin genijalni um, izumiteljski rad, najbitniji izumi, priznanja i ostavština.

Prvi se put krenulo u istraživanje grade o Tesli, koja se čuva u raznim ustanovama u Hrvatskoj, a većinom u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu - za koju je bilo nemoguće ishoditi dozvolu za trajnu posudbu. Gotovo sva odabrana grada dokumentarnog je tipa (potvrde, izvodi iz crkvenih knjiga, svjedodžbe, diplome, rukopisi, pisma, telegrami, novine, fotografije itd.). Digitalno je snimljena te prezentirana uz pomoć muzeografskih pomagala i to dvojako: fiksno – reproduciranjem na dizajnirane plakate na svjetlećim panoima od pleksiglasa i stakla te animirano – videozapisima i DVD-zapisima koji sadržajno i sugestivno prezentiraju cjeline i višežnačno prikazuju ključne momente iz Teslinog života.

Dizajn se temelji na tri bitne stvari: svjetlu - Tesla čovjek elektriciteta, onaj koji je rasvjetlio svijet; riječi - Tesla bibliofil, njegova ljubav prema knjigama rodila se u djetinjstvu zahvaljujući očevoj kućnoj biblioteci, a napisao je i autobiografiju "Moji pronalasci" (1919.); zvuku (audio-priča) - zvukovi djetinjstva kojih se Tesla prisjećao cijelog života zvukovi su prirode: potoka, ptica, konja, radova u polju, ličkog očakanja, zatim zvukovi očeve liturgije: napjevi, molitve, crkvena zvona, litanje knjiga te zvukovi društvenog života u Americi: žamor u restoranu, zvečkanje pribora za jelo, smijeh, itd. Također, dizajn je prilagođen Teslinoj sklonosti ravnim linijama, plohama i jednostavnim geometrijskim likovima (kocka, krug, trokut). Upotrijebljeni su trajni materijali modernih linija, upotpunjeni najnovijom multimedijiskom opremom i informatičkom tehnologijom.

Upotreba multimedije nije pretjerana i ne služi samo kao sredstvo za prezentaciju grade, nego je nužna za "čitanje" Tesle na nekoliko razina, stvarajući jaku pedagošku podlogu i izazivajući emocije. Konačni je rezultat postava: cijelovitost, vizualna i

Evidencijski broj / Article ID:

17117858

Vrsta novine / Frequency:

Mjesečna

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska

Rubrika / Section:

▷ sadržajna integracija, atraktivnost, interaktivnost, trajnost ali i reverzibilnost.

Vremenska lenta - vodič kroz Teslin životni put

Četiri prostorije u prizemlju četiri su cjeline 1. *IZum* – Teslina poruka posjetitelju; 2. *Vremenski i društveno* – povijesni okvir s biografskim podacima; 3. *Teslina osobnost*; 4. *Biblioteka, hemeroteka i medijateka* - prostor za posjetitelje. Izradene su tri opće (pilot) legende koje posjetitelja uvode u svaku cjelinu, a svaka je razrađena Teslinim riječima i mislima iz autobiografske knjige "Moji pronalasci". Uz pomoć multimedije i interaktivnih muzeoloških pomagala omogućen je odabir i razina "čitanja" Teslinih biografskih podataka.

Putovanje Teslinim životnim putom započinje ispred kućnih vrata iz smjera brda Bogdanića. U pod je postavljen okrugli kamen s obilježenim gradovima u kojima je Tesla boravio te njihova udaljenost

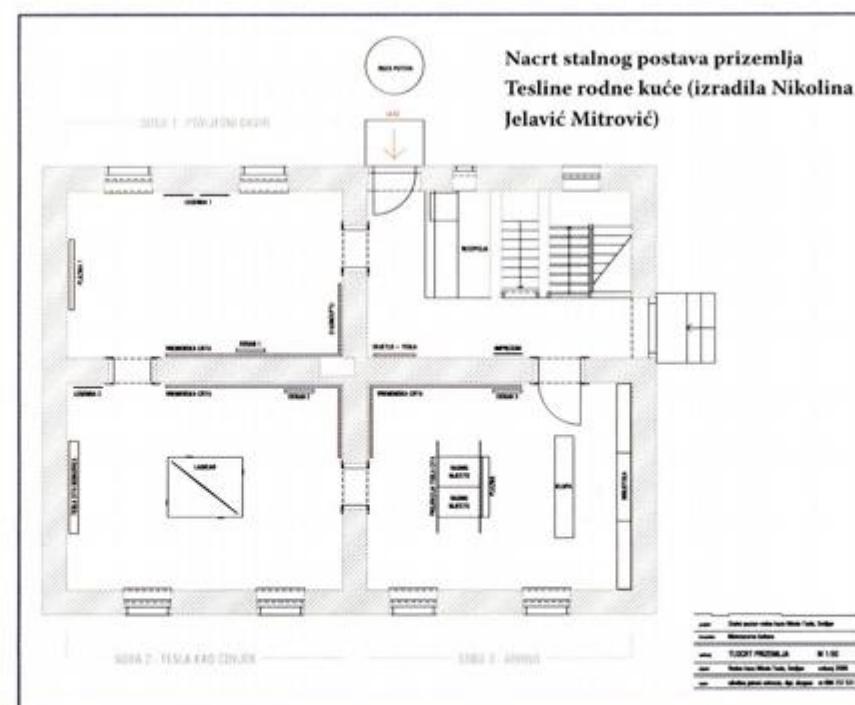

Putokaz (ruža putova)

Memorijalni centar Nikole Tesle i novi postav rodne kuće otvoreni su 2006.

nost od Smiljana u kilometrima. Smiljan je za Teslu bio jedini dom jer je poslijevivo samo u sobama njujorških hotelata. Time se posjetitelja potiče na promišljanje o intelektualcu s kraja 19. stoljeća iz ruralne sredine, mogućnostima školovanja i napredovanja, iseljavanju, prometnoj povezanosti dijelova Austro-Ugarske Monarhije, razlikama u napretku Starog i Novog kontinenta...

Prva cjelina kuće pod nazivom *IZum* uski je hodnik na čijem je zidu nasuprot ulaznih vrata postavljena ploča s Tes-

Pogled u prvu prostoriju

linom najznačajnijom rečenicom i autograforem, ugraviranom na aluminijskoj ploči u koju je ugradena žarulja – podsjetnik da je upravo Tesla svojim izumima rasvijetlio svijet. Njegova misao nemametljivo uводи u prvu prostoriju: "Napredak i razvitak čovjeka bitno ovise o domišljatosti. Najvažniji je proizvod stvaralačkog uma izum. Njegov je konačni cilj potpuno ovladavanje uma nad prirodom i iskorištavanje njenih sila za potrebe čovječanstva. To je težak zadatak izumitelja, koji se često pogrešno shvaća

i nedovoljno nagrađuje. On, međutim, nalazi golemu kompenzaciju u zadovoljstvu koje pruža njegov rad i u spoznaji da je jedinka izuzetne sposobnosti bez koje bi vrsta već odavno propala u teškoj borbi protiv nemilosrdnih elemenata."

Prva prostorija pod nazivom *Vremenski i društveno* sadrži tri bitna elementa koja opisuju prostor i vrijeme, povijesno - društvena i politička zbivanja te Teslin život. Aktiviranjem senzora pokreće se svjetlosna i zvučna kulisa koja posjetitelja prati do odlaska u potkrovље,

Evidencijski broj / Article ID:

17117858

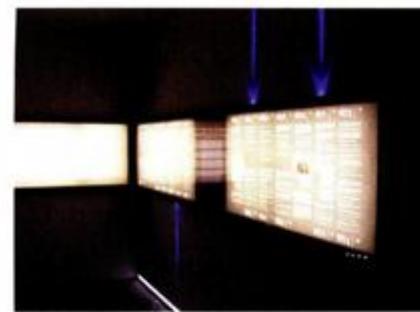
Vrsta novine / Frequency:

Mjese na

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska

Rubrika / Section:

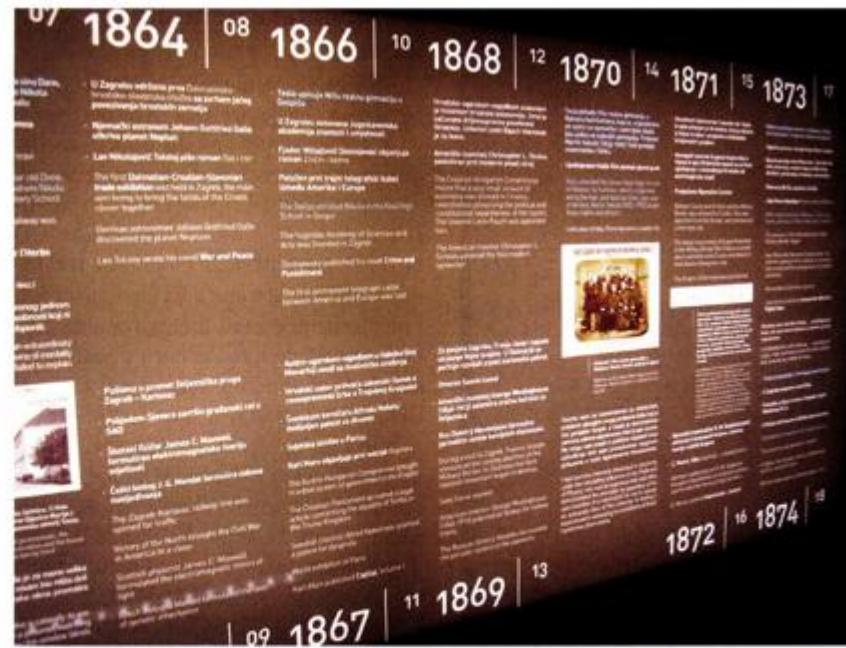
Vremenska lenta u prvoj prostoriji

a veliki ekran zumiranjem geografskih karata i katastarskih planova "uvlači" u prošlost, vrijeme i prostor kuće u kojoj se upravo nalazi.

U sobi su postavljene dvije opće legende: O postavu te Kratka povijest zavičaja Nikole Tesle, koja daje povjesnu i društvenu sliku Hrvatske u vrijeme Teslinog rođenja, posebice Like i Smiljana unutar Hrvatsko-slavonske vojne krajine do razvojačenja 1881., kad se Tesla već nalazio u Budimpešti, nadomak svog prvog izuma. Osim općih podataka, izloženi su zanimljivi statistički podaci iz *Miestopisnog rječnika kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* iz 1866. te sastav i vjeroispovijest stanovništva Smiljana prema "statističko-topografskim" listovima parohije i katoličke župe, prikupljenima na inicijativu Banske vlade 1850., koji se čuvaju u Hrvatskom povjesnom muzeju.

Vremenska lenta omogućuje pregleđno čitanje Teslinih biografskih podataka od 1850. - dolaska Teslinih iz Senja u Smiljan do izumiteljeve smrti 1943. Kronološki prati slojevitost povijesnih dogadaja u svijetu i Hrvatskoj, Teslin put od Smiljana do Amerike i promjene njegova izgleda. U lenu su utkani važni podaci iz Teslinog života, njegove riječi i misli te dokumenti i fotografije koje se odnose na odredene godine.

Na lenti su i tri videočvorista, počaćena Teslinim rečenicama kao legendama oko ekrana, koja prikazuju Teslin školovanje (svjedodžbe, diplome, ukore, molbe, školske pečate, fotografije škola i profesora te razglednice gradova u kojima se školovao), Nijagaru (od vodenice koju je izradio kao dječak na potoku Vaganu, dječačkog sna o Nijagari do realizacije hidrocentrale), Teslinu smrt (metaforički prikazanu njegovom omiljenom bijelom golubicom koja leti u nebo te audiozapisom govora njujorskoga gradonačelnika La Guardie u povodu Tesline smrti na radiopostaj WNYC, 10. siječnja 1943.).

Vremenska lenta s videočvoristom

Nijagare i Teslinom rečenicom:

*"Bio sam općinjen opisom**Nijagarinih slapova koji sam**pomno procitao, i zamišljao veliki kotač koji pokreću slapovi. Rekao sam ujaku da će
otići u Ameriku i tamo ostvariti taj projekt. Trideset godina kasnije, kad sam video
kako se moje ideje ostvaruju na Nijagari, divio sam se nedoučivoj tajni um."*

Lenta je kao široki friz (visoka 70 cm i duga 19 metara) prevućena preko zida tri prostorije, tj. od vrata prve sobe do izlaza iz biblioteke, te prostorno, sadržajno i tematski povezuje sve tri cjeline. Ispresjecana ekranima, fotografijama i Teslinim riječima djeluje dinamično i usprkos količini informacija, ne zamara posjetitelja.

Legenda pod naslovom *Nikola Tesla – genijalni um i iznimno čovjek* uvodi u sljedeći izložbeni prostor pod nazivom *Teslinica osobnost*. Na legendi je otisнутa preslika stranice Tesline putovnice s fizičkim opisom (visina, boja očiju, oblik nosa, čela i usta) te tekst američkog no-

vinara Hugoa Gernsbacka pod naslovom "Nikola Tesla – The Man", objavljen i u Teslinoj autobiografiji:

"Vrata se otvaraju i ulazi visoka prijlika – viša od šest stopa – mršava, ali uspravna. Približava se polako, dostojanstveno. Odjednom postajete svjesni da se nalazite licem u lice s izuzetnom osobom. Osmijeh koji osvaja izbjiga mu iz prodornih svijetlih plavosivih duboko usadenih očiju, općinja vas i u tren oka se osjećate prisno. Vodi vas u besprijekorno uređen ured. Ne vidi se ni trunka prašine. Na radnom stolu nema razbacanih papira i sve je sredeno. Na njemu je tamni dugački kaput, on nikada ne nosi nakit. Ne vidi se

Evidencijski broj / Article ID:

17117858

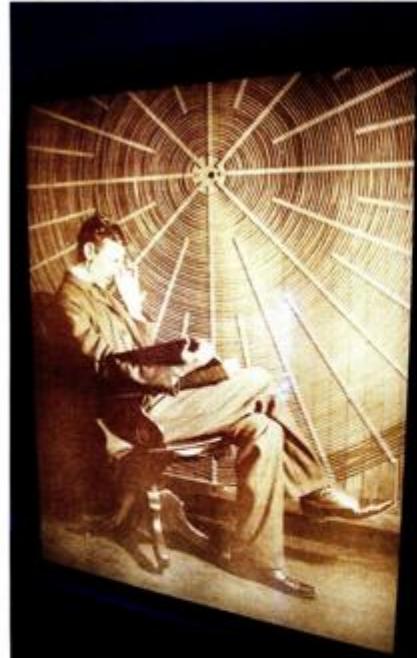
Vrsta novine / Frequency:

Mjese na

Zemlja porijekla / Country of origin:

Hrvatska

Rubrika / Section:

» ni lanac sata, ni prsten ni igla za kravatu. Tesla govori vrlo visokim glasom, gotovo u falsetu. Govori brzo i vrlo uvjerljivo. Dok govori teško ga je ne gledati u oči. Jedino dok govori nekom drugom, vi imate priliku pažljivo promatrati njegovu glavu, na kojoj se ističe vrlo visoko i ispušćeno čelo, najpouzdaniji znak izuzetne inteligencije. Zatim dug pravilan nos, koji odaje znanstvenika.“

Na velikom svjetlećem staklenom panou reproducirana je Teslina fotografija na kojoj sjedi ispred spiralnog sekundara visokofrekventnog transformatora s knjigom Rudera Boškovića "Theoria Philosophie Naturalis". Na njoj se jasno vidi Teslina elegantna figura, odjeća i stav u kojem ga je često fotografirao poznati njujorški fotograf Napoleon Sarony.

I ovde se pribjeglo "triku" – pustili smo Teslu da priča sam o sebi. Iz autobiografije "Moji pronalasci" odabrane su njegove misli koje ga ocrtavaju kao čovjeka s brojnim vrlinama, ali i manama. Interaktivni ladičar, originalno muzejsko rješenje u obliku kocke, smješten je u središte prostorije, a na svakoj strani je deset ladica - 40 vodoravno umetnutih ploča od pleksiglasa s ugraviranim Teslinim riječima koje su upotpunjene slikama. Rečenice složene u deset karakternih osobina otkrivaju dio izumiteljevih navika, svestranost, ekscentričnost te samosvijest o vlastitom poslanju (bljeskovi, disciplina, asket, opsesije, hrana, elegancija, društvenost, prijatelji, vizije, mir).

Od biblioteke do Teslinog laboratorija

Teslino bibliofilstvo i podatak da se biblioteka njegovog oca nalazila upravo u toj prostoriji bili su poticaj za osmišljavanje prostorije za posjetitelje pod nazivom *Biblioteka, hemeroteka i medijateka*. Posjetitelji mogu uzeti knjigu, CD ili DVD, proučiti nova biografska izdanja o Nikoli Tesli, literaturu na kojoj se temelji i memorijalni postav, pretraživati podatke na internetu te internu bazu podataka sa snimljenom gradom koja nije u cijelosti iskorištena u postavu (npr. Teslina korespondencija s ujakom, periodika, dokumenti FBI-a i dr.), pogledati igrane i dokumentarne filmove (*Tajna Nikole Tesle* Krste Papića, tv-seriju Nikola Tesla Eduarda Galića, dokumentarac Orlando filma o psihološkom portretu Tesle i dr.).

Otvorena je mogućnost dopunjavanja fonda biblioteke, hemeroteke i medijateke,

uspori i upita se može li se *uspeti ili spustiti u odnosu na druge ljude* te promisli o rijetkoj genijalnosti kakvu je imao Nikola Tesla.

Potkrovje Tesline rodne kuće dosljedno nastavlja ideju svjetla, koja je nalažena podom od mutnog stakla koje povremeno zasvijetli. Prostor je ispunjen Teslinim riječima, zvukovima izbijanja električnih naboja i projekcijama munja iz izumiteljeva laboratorija. Potkrovje predstavlja Teslu kao čarobnjaka elektriciteta i svjetla, otkriva njegov način razmišljanja i fascinantnu inventivnost pri istraživačkom radu.

Tu su interaktivni izlošci, tj. četiri replike njegovih najznačajnijih izuma koji su pokrenuli i promijenili svijet i danas su osnova najnovijih tehnologija: elektromotor, "Kolumbovo jaje", Teslin transformator i Teslina turbina. Četiri odjeljka zaokružuju četiri bitna trenutka njego-

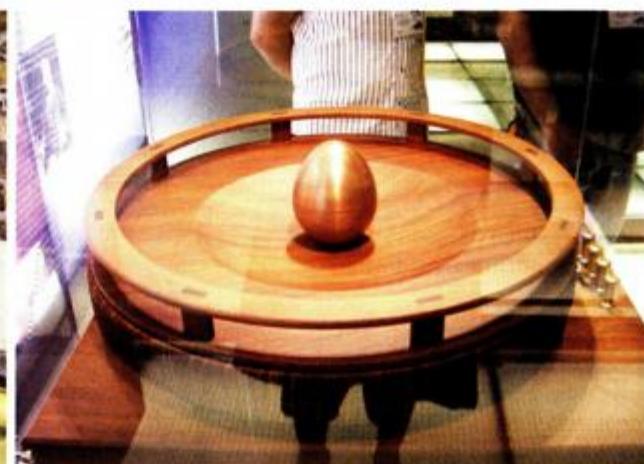
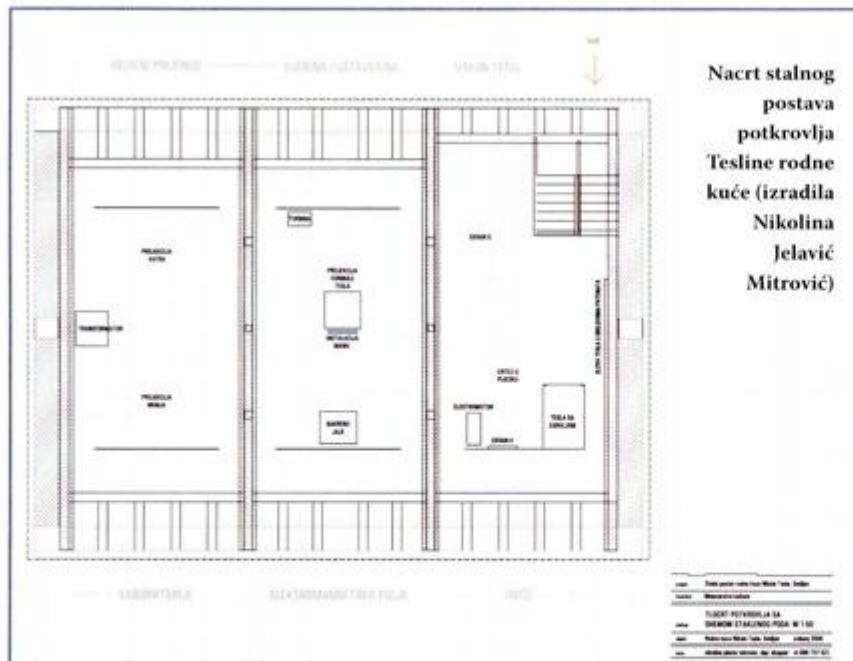
Primjer iz interaktivnog ladičara: "Imao sam snažnu odbojnost prema ženskim naušnicama, a drugi nakit, poput narukvica, svidao mi se manje ili više, ovisno o obliku. Kad bih vido bio biser, zamalo bih dobio napad, ali bi me zato općinio sjaj kristala ili predmeta oštrih bridova i ravnih površina."

kako bi se približila poruka izložbe posjetiteljima svih dobnih skupina, definirala raznoliku područja Teslina interesa i poticalo daljnje istraživanje života i rada Nikole Tesle.

Projekcija Teslinih ruku kojima lista knjige u biblioteci sugerira prisutnost toga genija koji posjetitelja potiče na istraživački rad. Ovdje ujedno i završava vremenska lenta, dok zvukovi električnih naboja i svjetla kao munja upućuju posjetitelja u potkrovje – u Teslin laboratorij. Uske i strme stube, prema riječima likovne dizajnerice, prisiljavaju posjetitelja da

vog znanstvenog rada: Uvod u Teslin način razmišljanja i metode rada; Otkriće okretnog magnetskog polja; Odlazak u SAD, sukob s Edisonom i pobjeda Tesline izmjenične struje na Svjetskoj Kolumbovoj izložbi u Chicagu; Teslini laboratorijski New Yorku, pokusi na području visokofrekventnih struja, bežičnog prijenosa elektromagnetskih oscilacija i teleautomatike; Teslini posljednji izumi, pisma, odlkovanja i počasti; Teslina ostavština - svijet nakon Tesle.

Ispod staklene ploče poda ekran prikazuje današnji svijet koji počiva na Tes-

Potkrovje predstavlja Teslu kao čarobnjaka elektriciteta i svjetla, otkriva njegov način razmišljanja i fascinantnu inventivnost

linim izumima i događaje koje je znanstvenik predviđao. Legende s tekstrom koji razraduje pojedinu temu nalijepljene su na svjetleće panele od pleksiglasa i upotpunjene vizualnim materijalom, a ispred njih su postavljene replike izuma, koje posjetitelji pokreću pritiskom na tipku.

pokušavaju iskoristiti za dobrobit čovječanstva.

Rodna kuća Nikole Tesle tematski je zaokružena i sadržajno najpotpunija jedinica Memorijalnog centra, koja omogućuje da se budućnost ne temelji samo na kulturnom turizmu, već ponajprije na pedagoško – obrazovnim potencijalima. Cijeli postav omogućuje održavanje teoretske nastave, jasno i razumljivo predstavlja kompleksnu Teslinu osobnost i njegov rad, uz pomoć interaktivnih muzeografskih pomagala i upotrebo multi-medije omogućuje "čitanje" Tesle na nekoliko razina. Također, potiče na samostalno učenje i istraživanje, ističe važnost obrazovanja i napredovanja, potiče samosvest i pravo na različitost, izgrađuje vrijednosti zasnovane na nacionalnoj i vjerskoj toleranciji, upućuje na nova promišljanja suodnosa stvari i pojavnosti u današnjem svijetu.

Memorijalni centar Nikole Tesle odliko je prometno povezan s autocestom a u blizini su i Plitvička jezera, Bjelolasica, Cerovačke pećine i druge kulturne i prirodne znamenitosti. ●

